

PAŹDZIERNIK 2024

Raport z granicy polsko-białoruskiej

Zastraszali mnie, żebym podpisał. [...] Używają wszelkiego rodzaju gróźb i przemocy i mówią, że masz podpisać. Jeden z moich przyjaciół podpisał, a ja nie podpisałem i myśleliśmy, że będzie to miało dwa różne rezultaty, ale obydwu nas wywieźli. Podpisujesz, wywiozą cię. Nie podpisujesz, wywiozą cię.

Fragment relacji Abaia, mężczyzny z Etiopii pushbackowanego, wraz z sześcioma innymi osobami z Etiopii – czterema mężczyznami i dwiema kobietami, we wrześniu 2024 roku

Wstęp

Poniższe opracowanie opiera się na danych uzyskanych z pierwszej ręki od osób uczestniczących w opisywanych wydarzeniach. Dziękujemy wszystkim organizacjom humanitarnym działającym na pograniczu polsko-białoruskim oraz osobom z nimi współpracującym za udostępnienie nam raportów z przeprowadzonych przez siebie interwencji. Nasze źródła obejmują zarówno organizacje, nieformalne inicjatywy, jak i osoby prywatne, często pragnące zachować anonimowość, dlatego nie wymieniamy ich z nazwy, jeżeli nie udzieliły nam na to zgody. Szczególne podziękowania należą się wszystkim osobom w drodze, które zdecydowały się podzielić z nami własnymi doświadczeniami.

Pracownicy i pracowniczki organizacji humanitarnych oraz osoby z nimi współpracujące podkreślają, że trudny kontekst i etyka ich pracy często nie pozwalają na uzyskanie bardziej szczegółowych informacji na temat historii i sytuacji ludzi w drodze. Podczas interwencji wielu z nich jest w tak złym stanie psychofizycznym, że nie ma możliwości uzyskania szczegółowych informacji bez narażania ich na ryzyko retraumatyzacji lub wywoływania w nich poczucia, że są organizacjom humanitarnym winni jakiegokolwiek odpowiedzi na pytania z racji otrzymania od nich wsparcia.

Opisywane interwencje i wsparcie udzielone osobom w drodze miały miejsce na terytorium województw podlaskiego i lubelskiego. Osobom przebywającym w Białorusi udzielane są informacje dotyczące sytuacji prawnej oraz dostępu do procedur ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce i w Białorusi.

Dodatkowe pytania i rekomendacje osób lub organizacji, które również mogłyby być zainteresowane otrzymywaniem raportów prosimy kierować na adres:

dane@wearemonitoring.org.pl

Definicje

Na końcu raportu znajduje się spis pojęć i przyjmowanych przez nas definicji.

Wspierają nas

Wspieraj nas!

Możesz wesprzeć naszą działalność przekazując darowiznę:

Stowarzyszenie We Are Monitoring

51 1090 1056 0000 0001 5481 1903

Twarda 18, 00-105, Warszawa

Tytuł przelewu:

„Darowizna na cele statutowe”

lub korzystając z bramki płatności na naszej stronie:

<https://wearemonitoring.org.pl/wplac/>

Od 2021 roku zbieramy wiarygodne informacje dotyczące sytuacji na granicy polsko-białoruskiej. Twoje wsparcie pozwoli nam robić to dalej.

Kontekst

Praca nad zaporą

Październik 2024 roku to okres prac nad zwiększeniem szczelności zapory fizycznej na granicy. Zgodnie z zapowiedziami składanymi przez przedstawicieli rządu jeszcze w marcu¹, pionowe żerdzie płotu zostały wzmocnione o poziome elementy mające zapobiegać rozginaniu żerdzi lewarkami samochodowymi. Tego typu działania zostały zidentyfikowane przez rząd jako istotne w kontekście przekraczania granicy przez ludzi od czasu postawienia zapory². Jednocześnie ani wrześnieowe przedłużenie obowiązywania strefy buforowej na granicy³, ani wspomniane wzmocnienie zapory nie przełożyło się znacząco na spadek ruchu na pograniczu. Piszemy o tym niżej, przy omawianiu demografii i trendów w omawianym miesiącu.

Fot. 1. Poziome wzmocnienie zamontowane w celu zapobiegania rozginaniu żerdzi podnośnikami samochodowymi.

---

¹Zapis posiedzenia sejmowych Komisji Obrony Narodowej oraz Komisji Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 20.03.2024, <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/24E25FFD79DA749BC1258AF9003EAE01/%24File/0033710.pdf> [data dostępu 3.11.2024].

² Tamże.

³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi (Dz.U. 2024 poz. 1345).

Działania Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczących nieprawidłowości podczas wnioskowania o ochronę międzynarodową

2 października Biuro RPO opublikowało dalszy ciąg korespondencji pomiędzy Rzecznikiem i Komendantem Głównym SG gen. Robertem Baganem, będącej pokłosiem lipcowych i sierpniowych wizytacji RPO w wybranych placówkach SG na pograniczu polsko-białoruskim. Wizytacje potwierdziły wcześniejsze doniesienia m.in. o niedopuszczaniu pełnomocników do czynności, prowadzonych wobec ich mocodawców, niedoręczaniu pism i informacji o rozstrzygnięciach spraw. Ponadto, jak zauważył RPO, funkcjonariusze kwestionują wiarygodność deklaracji woli ubiegania się o ochronę międzynarodową w RP, które cudzoziemcy mają przy sobie przy zatrzymaniach. Podważanie tych deklaracji skutkuje najczęściej pushbackiem. Rzecznik po raz kolejny przypomniał, że *Wyrażenie przez cudzoziemca zamiaru ubiegania się o ochronę międzynarodową rodzi skutki w postaci obowiązku SG umożliwienia mu jak najszybszego i skutecznego złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na formularzu oraz zarejestrowania takiego wniosku*⁴. Jak zostało wskazane w dalszej części niniejszej publikacji, działania podjęte dotychczas przez RPO nie zmieniły nic w codziennej praktyce SG na pograniczu.

Konwencja w sprawie ochrony przed wymuszonym zaginięciem

10 października Senat przyjął, a 18 tego samego miesiąca prezydent podpisał ustawę zezwalającą na ratyfikację przez Polskę Międzynarodowej Konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, definiowanym jako *pozbawienie wolności osoby przez funkcjonariuszy państwowych lub grupy działające we współpracy z nimi, przy czym informacje o losach tej osoby są celowo zatajane*⁵. Ratyfikacja konwencji powinna wymusić przyjrzenie się organów państwa procedurze pushbacków jako przyczyniającej się do wymuszonych zaginięć. Poprzedzające wywózkę ujęcie (w praktyce – często po prostu nieudokumentowane zatrzymanie) oraz sam fakt wywiezienia do Białorusi (wbrew zasadzie *non-refoulement*) zwiększa bowiem znacząco ryzyko zaginięcia.

---

⁴ Ł. Starzewski, *Sprawa zatrzymanych cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową w RP. Pismo do KG SG oraz odpowiedź*, 2.10.2024, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-cudzoziemcy-pelnomocnicy-pushbacki-kgsg> [data dostępu: 5.11.2024].

⁵ G. Baranowska, *Wymuszone zaginięcia w Europie. Kształtowanie się międzynarodowych standardów zapobiegania i egzekwowania odpowiedzialności państw*, Monografie Prawnicze, Warszawa 2017. Publikacja w całości dostępna pod adresem: <https://images.iformat.pl/33A31B10EB/4AA4952F-F697-4E23-B1EA-6FF5F10A7492.pdf> [data dostępu 3.11.2024].

Definicja podana za: Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Jak Polska poszukuje zaginionych migrantów? HFPC prowadzi monitoring*, 9.05.2024, <https://hfhr.pl/aktualnosci/jak-polska-poszukuje-zaginionych-migrantow-hfpc-prowadzi-monitoring> [data dostępu 3.11.2024].

Ratyfikacja Konwencji ONZ o wymuszonych zaginięciach zobowiąże Polskę do:

- traktowania wymuszonego zaginięcia jako odrębnego przestępstwa zawartego w Kodeksie karnym;
- uznania za ofiarę wymuszonych zaginięć nie tylko samej osoby zaginionej, ale każdego, kto ucierpiał bezpośrednio w wyniku wymuszonego zaginięcia;
- uznania kompetencji Komitetu do spraw Wymuszonych Zaginięć.

Wobec powyższego obrońcy praw człowieka stoją na stanowisku, że konieczne jest opracowanie mechanizmów mających umożliwić i usprawnić prowadzenie efektywnych poszukiwań zaginionych oraz śledztw dotyczących zaginięć i śmierci na pograniczu⁶.

Zapowiedź zawieszenia prawa do azylu/ochrony międzynarodowej

12 października w Warszawie odbyła się konwencja Koalicji Obywatelskiej, podczas której premier Donald Tusk zapowiedział ogłoszenie strategii migracyjnej dla Polski. Największe kontrowersje wzbudziła zapowiedź czasowego terytorialnego zawieszenia prawa do azylu (faktycznie – najprawdopodobniej prawa do składania wniosków o ochronę międzynarodową)⁷. W kolejnych dniach pomysł został poddany krytyce ze strony obrońców praw człowieka⁸, pozostałych partii wchodzących w skład koalicji rządowej⁹, a także przedstawicieli opozycji białoruskiej, obawiających się, że zawieszenie uderzy również w Białorusinów, uciekających przed reżimem Aleksandra Łukaszenki¹⁰.

---

⁶ Kompleksowy raport na ten temat został przygotowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka: G. Baranowska, K. Czarnota, O. Wanicka, M. Czachor, M. Sośniak, *Zaginieni na granicy polsko-białoruskiej. Pushbacki jako czynnik wymuszonych zaginięć*, 2024, <https://hfhr.pl/upload/2024/08/raport-o-wymuszonych-zaginieniach.pdf> [data dostępu: 04.11.2024].

⁷ Zapis konwencji KO: <https://www.youtube.com/live/hvYLj2yj8yY?t=2020s>, temat migracji pojawia się od 33:40 do 39:10 [data dostępu: 5.11.2024]

⁸ List organizacji pozarządowych do premiera Tuska z dn. 14.10.2024, <https://www.amnesty.org.pl/amnesty-international-wraz-z-innymi-organizacjami-apeluje-do-premiera-ws-zawieszenia-prawa-do-azylu/> [data dostępu 3.11.2024].

⁹ Kos/par, *Hołownia: prawo do azylu jest w prawie międzynarodowym „święte”*, 14.10.2024, <https://www.pap.pl/aktualnosci/holownia-prawo-do-azylu-jest-w-prawie-miedzynarodowy-m-swiete-Q> [data dostępu 3.11.2024].

M. Dolak, *Fala komentarzy po zapowiedzi Tuska. Głos oburzenia z Lewicy*, 12.10.2024, <https://wiadomosci.wp.pl/tusk-chce-zawieszenia-prawa-do-azylu-koalicjanci-odpowiadaja-7080923736574528a> [data dostępu 3.11.2024].

¹⁰ jb, *Łatuszka ma nadzieję, że Białorusini wygnani przez Łukaszenkę do Polski będą mogli liczyć na status uchodźcy*, 12.10.2024, <https://pl.belsat.eu/82918127/latuszka-ma-nadzieje-ze-bialorusini-wygnani-przez-lukaszenkie-do-polski-beda-mogli-liczyc-na-status-uchodzcy> [data dostępu 3.11.2024].

Publikacja strategii migracyjnej

15 października na posiedzeniu Rady Ministrów został zaprezentowany dokument *Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030*¹¹. Podczas tego samego spotkania podjęto również uchwałę o jego przyjęciu. Strategia została przyjęta niejednogłośnie – swój sprzeciw zgłosiło czworo ministrów wywodzących się z Lewicy. Polem rozbieżności stanowisk była, wspomniana wyżej, możliwość zawieszenia prawa do azylu. Jak relacjonowali później ministrowie w swoich mediach społecznościowych, bezpośrednim powodem zdania odrębnego było odrzucenie propozycji wpisania do Strategii konieczności przestrzegania Konstytucji¹². Z kolei wg wypowiedzi przedstawicieli Polska 2050, zgłosili oni propozycję zapisu gwarantującego, że *czasowe zawieszanie rozpatrywania wniosków o azyl w sytuacji poważnego zagrożenia powinno być możliwe tylko pod kontrolą parlamentu, z zapewnieniem szczególnej ochrony grup wrażliwych (dzieci, kobiety w ciąży)*¹³. Propozycja została przyjęta. Dwa dni później treść Strategii została podana do publicznej wiadomości.

Krytyka strategii

Kolejne dni października to dalsza krytyka dokumentu ze strony środowisk naukowych i obrońców praw człowieka. Głos zabrali między innymi członkowie Komitetu Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk. To im Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zleciło wiosną br. przeprowadzenie dużego badania z różnymi grupami interesariuszy (m.in. przedstawicielami administracji publicznej, organizacji pomagającymi migrantom, związków zawodowym i agencji pośrednictwa pracy) nt. potrzeb i wyzwań związanych z tzw. zarządzaniem migracją. Raport miał być podstawą do stworzenia nowej strategii migracyjnej. Badacze przygotowali raport *Polityka migracyjna Polski w opiniach aktorów instytucjonalnych*¹⁴, który jak

---

¹¹ "Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo" – strategia migracyjna na lata 2025 – 2030, 17.10.2024,

<https://www.gov.pl/web/premier/odzyskac-kontrolę-zapewnic-bezpieczenstwo---strategia-migracyjna-na-lata-2025---2030> [data dostępu: 3.11.2024].

¹² Portal X, Anna Maria Żukowska,

https://x.com/AM_Zukowska/status/1846225268618436989 [data dostępu: 3.11.2024].

¹³ Portal X, Katarzyna Pełczyńska, <https://x.com/Kpelczynska/status/1846233364505719111> [data dostępu: 3.11.2024].

¹⁴ M. Lesińska, A. Górny, K. Podgórska, B. Solga, A. Trąbka (red.), *Polityka migracyjna Polski w opiniach aktorów instytucjonalnych. Raport z badania*, Komitet Badań nad Migracjami PAN, 2024, https://kbnm.pan.pl/images/Raport_KBnM_PAN_dla_MSWiA.pdf [data dostępu: 3.11.2024].

wskazują w wypowiedziach medialnych¹⁵ oraz specjalnym oświadczeniu¹⁶, szczególnie w odniesieniu do kwestii ochrony międzynarodowej nie został uwzględniony w przygotowanej strategii rządowej.

Również Rzecznik Praw Obywatelskich Marcin Wiącek zdecydował się na wysłanie premierowi pytań dotyczących powstałej strategii. W swoim piśmie prosi między innymi o wyjaśnienie jak rząd zamierza wdrożyć zapowiadane możliwe czasowe i terytorialne zawieszanie prawa do składania wniosków o azyl na terytorium RP, biorąc pod uwagę normy Konstytucji RP i zobowiązania prawnomiędzynarodowe Polski. Jednocześnie RPO prosi o odpowiedź, jak należy w tym kontekście rozumieć sformułowanie *wniosek o azyl*, w szczególności czy dotyczy ono wyłącznie ochrony krajowej, czy też mieszczą się w nim również wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, jak sugeruje tytuł i treść części trzeciej strategii migracyjnej (zwłaszcza, że w polskim prawie *ochrona międzynarodowa* oraz *azyl* nie są pojęciami tożsamymi). Marcin Wiącek wyraża także wątpliwości dotyczące zadania nałożonego w Strategii na RPO dotyczącego monitorowania procedury uzyskiwania ochrony (oraz stworzenia modelu takiego monitoringu). Zauważa, że zapis ten nie był z nim konsultowany przed wpisaniem do Strategii¹⁷.

Temat migracji na szczycie Rady UE

W dniach 17–18 października w Brukseli odbył się szczyt Rady Unii Europejskiej. Na spotkaniu premier Tusk przedstawił stanowisko polskiego rządu dotyczące kierunków w jakim zmierzać powinna europejska polityka migracyjna. Jak informuje Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Rada Europejska jednomyślnie przyjęła konkluzje w sprawie migracji, w których czytamy, że żadne państwo, w tym Rosja i Białoruś, nie mogą nadużywać wartości takich jak prawo do azylu*¹⁸. Jednocześnie sam premier skomentował spotkanie w następujący sposób: *Dociera coraz bardziej intensywnie do świadomości europejskich przywódców, że dotychczasowe metody, w tym pakt migracyjny, to nie jest odpowiedź na zagrożenie, jakie rodzi*

---

¹⁵ E. Świętochowska, *Prawo do azylu to ledwie wycinek polityki migracyjnej*, "Dziennik Gazeta Prawna", 25.10.2025, wersja drukowana.

¹⁶ Komitet Badań nad Migracjami PAN, *Stanowisko Komitetu Badań nad Migracjami PAN oraz Komitetu Nauk Demograficznych PAN na temat treści Strategii migracyjnej Polski na lata 2025–2030* „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo”, https://kbnm.pan.pl/images/Stanowisko_na_temat_rz%C4%85dowej_Strategii_migracyjnej_KBnM_i_KND_PAN.pdf [data dostępu: 3.11.2024].

¹⁷ Dyrektor Zespołu ds. Równego Traktowania BRPO, *Strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030. Pytania RPO do Prezesa Rady Ministrów*, 29.10.2024, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-strategia-migracyjna-pytania-premier> [data dostępu 3.11.2024].

¹⁸ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Jednomyślność Rady Europejskiej w sprawie migracji*, 18.10.2024, <https://www.gov.pl/web/premier/jednomyslność-rady-europejskiej-w-sprawie-migracji> [data dostępu 5.11.2024].

*masowa, nielegalna migracja*¹⁹. Jest to opinia sprzeczna z faktem, że dosłownie kilka dni wcześniej ujawniono list przewodniczącej Komisji Europejskiej Ursuli von der Leyen do przywódców krajów członkowskich Unii Europejskiej, w którym wezwała do przyspieszenia wdrażania tego samego Paktu²⁰.

Niezależnie od rozbieżności w ocenie samego Paktu (nawet, jak się okazuje, między szefową KE i polskim premierem, ale także innymi przywódcami krajów UE), eksperci zajmujący się polityką migracyjną zwracają uwagę na ryzyka dla standardów praw człowieka wiążące się z kształtem Paktu. I tak, tuż po publikacji listu Van der Leyen, Migration Policy Group, wypunktowała listę wyzwań i zagrożeń będących następstwem implementacji Paktu, koncentrując się na polityce powrotowej. W dokumencie wymieniono między innymi:

- zapewnienie osobom powracającym wsparcia przed i po powrocie, w tym informacji o prawach, pomocy prawnej, pomocy materialnej i finansowej na rzecz reintegracji;
- traktowanie zatrzymania jako ostateczności; zapewnienie, że zatrzymanie będzie stosowane tylko wtedy, gdy jest to konieczne;
- weryfikacja istnienia mechanizmów monitorujących mających zapobiegać naruszeniom praw człowieka;
- w każdym przypadku podejmowanie decyzji o powrocie po rozpatrzeniu indywidualnej sytuacji;
- stosowanie na większą skalę alternatyw dla procedur powrotowych, takich jak np. regularyzacja pobytu, zgodnie z potrzebami indywidualnymi, rodzinnymi i potrzebami rynku pracy;
- zaangażowanie interesariuszy: zaangażowanie organizacji pozarządowych, obrońców praw człowieka i organizacji migranckich na wszystkich etapach procesu powrotu²¹.

MPG podkreśla także, że eksternalizacja powrotów za pośrednictwem tak zwanych „centrów powrotowych” będzie stanowić ryzyko poważnych naruszeń praw człowieka. Eksperci zwracają także uwagę, że brak bezpiecznych i legalnych ścieżek dotarcia do Europy oraz restrykcyjna polityka migracyjna UE, przyczyniają się do wyboru ryzykownych metod podróży i korzystania z usług sieci przemytniczych.

---

¹⁹ Tamże.

²⁰ Portal TVN24 BIS, *List Ursuli von der Leyen do stolic. 10-punktowy plan działania*, 15.10.2024, <https://tvn24.pl/swiat/list-ursuli-von-der-leyen-do-stolic-10-punktowy-plan-dzialania-st8135722> [data dostępu: 5.11.2024].

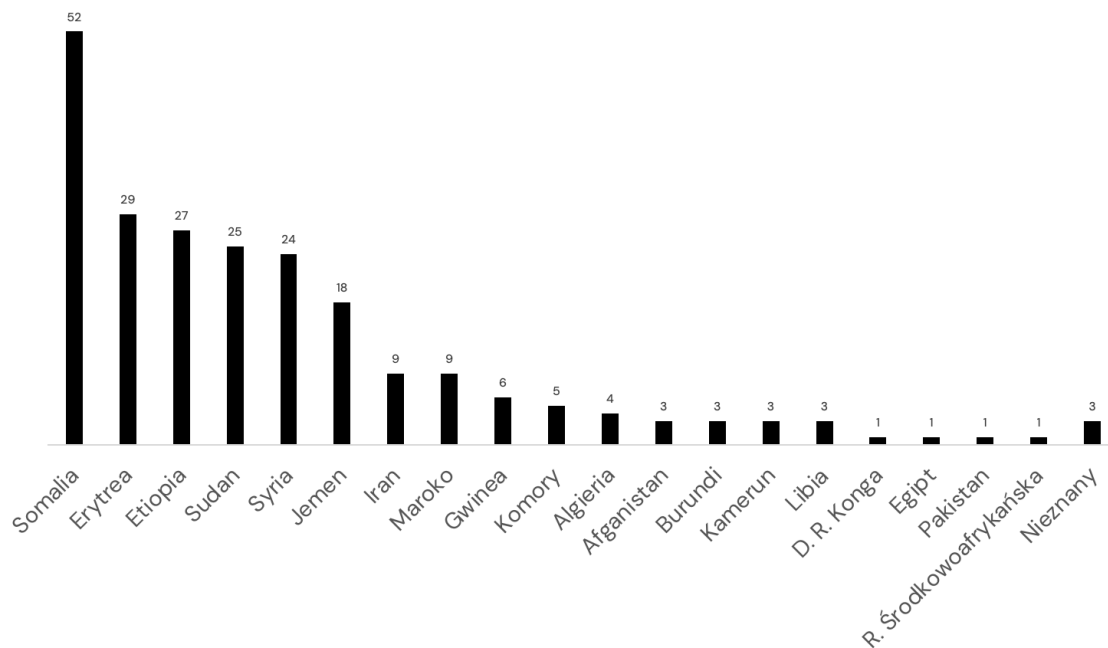
²¹ Migration Policy Group, *Short-term fix, long-term risks: MPG reacts to the letter on migration Ursula von der Leyen sent to EU leaders*, brak daty, <https://www.migpolgroup.com/index.php/2024/10/17/von-der-leyen-migration-letter-short-term-fix-long-term-risks/> [data dostępu 5.11.2024].

Demografia i trendy

W październiku 2024 r. odnotowano spadek liczby zgłoszeń w stosunku do poprzedniego miesiąca. Liczba osób podejmujących decyzję o nieregularnym przekroczeniu granicy białorusko-polskiej nie jest jeszcze tak niska jak ta, której spodziewamy się późną jesienią i zimą, kiedy warunki pogodowe sprawiają, że tylko nieliczni decydują się na podróż. Widać już jednak wyraźnie typowy dla końca roku spadek liczby zgłoszeń. Podczas gdy we wrześniu zarejestrowano zgłoszenia od 525 osób, w październiku już tylko od 227. Podróżowały one w 93 grupach, z których większość, bo co najmniej 171, przebywała w momencie zgłoszenia na terytorium Polski. Wśród wszystkich osób proszących o wsparcie było 14 kobiet i dziewięć osób małoletnich, którzy podróżowali bez opieki. Po wschodniej stronie zapory zgłosiły się 23 osoby. Aż siedem z nich (w tym jedna osoba małoletnia) potrzebowało opieki medycznej.

ZGŁOSZENIA PAŹDZIERNIK 2024

	grupy	osoby indywidualne	dzieci (w tym MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
W sumie	93	227	18 (16)	22 (0)
w tym w Polsce	74	171	9 (9)	14 (-)
w tym z <i>muharramy</i>	10	23	1 (1)	93 (0)

Rys. 1. Kraje pochodzenia osób, które zgłosiły potrzebę wsparcia w październiku 2024 r.

Interwencje

W październiku przeprowadzono 52 udanych interwencji terenowych, udzielając tym samym wsparcia rzeczowego 117 osobom podróżującym w 50 grupach. Było wśród nich 8 kobiet i 7 małoletnich. Podobnie jak w poprzednich miesiącach, osoby kontaktujące się z terytorium Polski najczęściej prosiły o wsparcie w postaci przekazania im jedzenia, wody, ubrań oraz butów. Zdarzały się również prośby o przekazanie sprawnych telefonów komórkowych. Z relacji spotkanych podczas interwencji osób wynika, że ich aparaty telefoniczne są nadal niszczone przez funkcjonariuszy zarówno białoruskich, jak i polskich służb.

UDZIELONE WSPARCIE W PAŹDZIERNIKU 2024

	grupy	osoby indywidualne	dzieci	kobiety
W sumie	50	117	7	8
pomoc rzeczowa	48	115	6	8
pomoc prawna	36	85	5	6
pomoc medyczna	7	9	0	1
pierwsza pomoc	9	12	0	0
pomoc w szpitalu	8	9	1	2
Liczba udanych interwencji		52		

W trakcie interwencji humanitarnych osoby w drodze opowiadają o przemoc, której doświadczają ze strony polskich i białoruskich służb mundurowych, w tym nieludzkiego traktowania i poniżania. O swoich doświadczeniach opowiedzieli w październiku 3 mężczyźni z Etiopii, do których udało się dotrzeć zespołowi terenowemu:

Po białoruskiej stronie byli 7 dni. Dwóch z nich przekroczyło granicę po raz pierwszy, trzeci był po 5 wywózkach. Opowiadał o biciu i używaniu bardzo mocnego gazu łzawiącego przez polskie służby oraz o zniszczeniu telefonów i kart sim. Donosił, że innym osobom w drodze polscy funkcjonariusze niszczyli ubrania przed wywózką, np. poprzez rozcinanie spodni wzdłuż nogawek. Jego przyjaciel został wywieziony w samej bieliźnie.

Fragment z notatki zespołu terenowego

Choć to straż graniczna jest formacją odpowiedzialną za ochronę granicy i przyjmowanie wniosków o ochronę międzynarodową, jej działania na granicy polsko-białoruskiej wspierane są m.in. przez wojsko, w tym WOT. Obecność żołnierzy, szkolonych do zupełnie innego typu operacji, oparta jest na utajnionej decyzji²². Nie jest więc jasne, do jakich działań na granicy są oni formalnie uprawnieni. Z relacji pracowniczek i pracowników humanitarnych wynika jednak, że

²² M. Piekarski, Wojsko na granicy: czego mu brakuje i czy w ogóle powinno tam się znaleźć [ANALIZA], <https://oko.press/wojsko-na-granicy-analiza>, [dostęp: 05.11.2024]

wojsko częściej traktuje osoby, które przekroczyły zieloną granicę, z większą brutalnością niż straż graniczna. Taka sytuacja miała miejsce na początku października, kiedy żołnierka, na prośbę o niezakładanie kajdanek młodej osobie w drodze, według relacji świadków, odpowiedziała: *a co się młodej kurwie stanie?*

Muharrama i Białoruś

W październiku 72 z 227 osób zgłaszających potrzebę wsparcia w momencie nawiązania kontaktu z organizacjami humanitarnymi znajdowało się w Białorusi. Wśród nich było osiem kobiet i dziewięcioro dzieci (siedmiu małych bez opieki). Jednym z nich był czternastolatek z Syrii, który pisał:

Straciłem matkę i ojca, jestem młody i nie mogę znieść zimna.

Fragment wiadomości od 14-lątka z Syrii

Swoją sytuację opisywał także szesnastolatek z Jemenu:

Za każdym razem, gdy jestem przy granicy, Białorusini biją mnie, a następnie zmuszają do przejścia za polski płot. Polska straż graniczna łapie mnie i spryskuje gazem pieprzowym po czym odsyła z powrotem. Nie mogę zostać na Białorusi, ponieważ boję się deportacji do mojego kraju. Nie mogę tam mieszkać z powodu wojny. W Jemenie zabili mojego brata.

Fragment wiadomości od 16-lątka z Jemenu.

Wiadomość nadesłana oryginalnie w języku arabskim

W połowie października jedna z polskich organizacji humanitarnych dostała zgłoszenie z terenu Białorusi od rodziny, która relacjonowała, że w konsekwencji podjętej próby złożenia wniosku o ochronę międzynarodową w Białorusi została zatrzymana, pobita, a następnie wywieziona do lasu przy granicy z Polską. Rodzina poinformowała, że na dokumentach, które otrzymała podczas zatrzymania widniała decyzja o deportacji z Białorusi.

Wspomniana wcześniej grupa trzech mężczyzn z Etiopii opowiadała również o przemocy ze strony białoruskich służb:

Jeden z mężczyzn był szczuty psami po białoruskiej stronie – miał ślady po ugryzieniach na prawym ramieniu. Opowiadając o białoruskich służbach i psach, powtarzał wielokrotnie "very very bad, very bad". Mówił że gdy pojawiały się białoruskie służby i pytały dokąd osoby chcą iść. Gdy na pytanie białoruskich służb o ludzi odpowiadali, że do Polski mówili ok, nawet dawali jedzenie i kazali iść, gdy ktoś mówił że chce wrócić do Mińska był bity.

Fragment z notatki zespołu terenowego

Przemoc ze strony białoruskich służb opisywał także mężczyzna z Sudanu, który samotnie utknął w Muharramie:

Przyjechałem na granicę Białorusi i wojsko²³ złapało mnie, pobito i spowodowało wiele problemów w moim ciele: w prawej nodze i ramieniu. [...] chcę przekroczyć granicę, aby dotrzeć do Polski w poszukiwaniu ochrony i uratować resztę życia, ponieważ tęsknię za moim domem w Sudanie z powodu tej ciężkiej wojny.

Próbowałem przekroczyć granicę do Polski, ale nie udało mi się, uderzyli mnie i nie mogłem się ruszyć.

Fragment wiadomości od mężczyzny z Sudanu

Wyjątkowej formy upokorzenia ze strony białoruskich służb doświadczyli także Sudańczycy, którym udało się przekroczyć granicę i zawnieść o ochronę w Polsce w połowie października:

Jeden z Sudańczyków miał stopy okopowe i problem z prawą nogą. Poza tym miał rozwaloną przez białorusinów wargę. [...] Obaj byli bici przez Białorusinów i zostali ogoleni w dziwnego irokeza.

Fragment z notatki zespołu terenowego

---

²³ Osoby w drodze zwykle nie rozpoznają polskich formacji mundurowych, dlatego nie mamy pewności, jaką formację miał na myśli mężczyzna, używając określenia „wojsko”.

Fot. z archiwum Stowarzyszenia Egala

Szpital

W październiku 2024 roku pracowniczki i pracownicy Stowarzyszenia Egala odnotowali przyjęcie dziewięciu pacjentów, którzy trafili do szpitali po przekroczeniu w sposób nieuregulowany granicy polsko-białoruskiej. Były wśród nich trzy kobiety, w tym jedna małaletnia, podróżująca bez opieki. Najczęstszą przyczyną hospitalizacji było, podobnie jak w poprzednich miesiącach, mocne osłabienie, odwodnienie i wychłodzenie organizmu oraz urazy kończyn.

Jedną z hospitalizowanych osób był mężczyzna, który trafił do szpitala po upadku z zapy granicznej. Wcześniej doświadczył dwóch wywózek, a po jednej z nich został osadzony w więzieniu w Grodnie. Po stronie białoruskiej był bity, rażony prądem i pogryziony przez psy. Dopiero wypadek i wynikała z niego hospitalizacja otworzyły mu możliwość złożenia wniosku o ochronę międzynarodową w Polsce, z czego skorzystał.

Wywózki i przemoc²⁴

Z oficjalnej odpowiedzi straży granicznej na zapytanie Grupy Granica wynika, że w okresie od 4 października do 4 listopada tego roku funkcjonariusze straży granicznej dopuścili się 700 przypadków zawrócenia osób w drodze z Polski do Białorusi.

W podobnym okresie, od 1 do 31 października 2024 roku, działające na pograniczu organizacje humanitarne zarejestrowały informacje o wywózkach 87 osób. Było wśród nich czterech małoletnich, w tym dwóch, którzy podróżowali bez prawnego opiekuna lub opiekunki. Jednym z nich był podróżujący samotnie siedemnastolatek z Erytrei, który skontaktował się z jedną z organizacji humanitarnych przebywając po wschodniej stronie zapory, pisząc:

Byliśmy na granicy Polski, policja²⁵ wyrzuciła nas. Spoliczkowali mnie. Byłem sam. Policja polska wyrzuciła mnie.

Fragment wiadomości od 17-latka z Erytrei

Ośmioro z tych 87 osób stanowiły kobiety. Między innymi podróżująca samotnie Etiopka, która podzieliła się swoimi doświadczeniami z osobami udzielającymi jej wsparcia podczas interwencji humanitarnej w drugiej połowie października:

[...] Wyjaśniła, że była to jej piąta przeprawa z Białorusi do Polski, ponieważ cztery poprzednie razy została wywieziona. W sumie spędziła w lesie sześć miesięcy, zarówno po stronie białoruskiej, jak i polskiej.

Fragment z notatki zespołu terenowego

---

²⁴ Użyte w niniejszym rozdziale cytaty pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z osobami w drodze, raportów organizacji pozarządowych pracujących na pograniczu polsko-białoruskim oraz fragmentów wiadomości wysyłanych przez osoby w drodze do organizacji pozarządowych i pełnomocniczek. Cytaty z wiadomości tekstowych oraz raporty, które nie są bezpośrednimi świadectwami są odpowiednio opisane. Tłumaczenia cytatów z wywiadów pogłębionych pochodzą z tłumaczeń konsekwentnych i jako takie, są zawsze pewną interpretacją tłumacza. Tłumaczenia wiadomości i raportów wykonano tak, by zachować oryginalny ton wypowiedzi. Daty, lokalizacje oraz szczegóły mogące umożliwić zidentyfikowanie osób zostały usunięte z tego opracowania dla zachowania anonimowości naszych rozmówców. Wszystkie imiona zostały zmienione.

²⁵ Osoby w drodze nie rozpoznają polskich formacji mundurowych. Nie mamy pewności przedstawicieli której formacji miał na myśli mężczyzna używając słowa "policja".

Inna kobieta z Syrii, podróżująca w ośmioosobowej grupie, napisała do jednej z organizacji humanitarnych:

Jestem z Syrii. Wojsko²⁶ nas złapało i wróciliśmy na granicę. Jestem dziewczyną, która była w Polsce, ale wojsko mnie złapało i teraz umieścili mnie na granicy. Poprosiłam ich o ochronę, azyl, ale odmówili. [...] chciałam prosić o ochronę, ale weszli żołnierze. Po 5 minutach młodzi mężczyźni przytrzymali mnie. [...] teraz białoruskie wojsko odstawia dziewczyny na litewską granicę. Nie będziemy wiedziały, jak się stamtąd wydostać. Wsadzili mnie tam dwa razy i powiedzieli, że jeśli raz wjedziesz do Polski i wrócisz, to cię tam wsadzą. I rzeczywiście tak robią. Wjeżdżam do Polski od maja, ale wojsko zawsze mnie łapie. Spróbuję jeszcze raz. Mam nadzieję, że wojsko mnie nie złapie. Jestem bardzo, bardzo zmęczona.

Fragment wiadomości od kobiety z Syrii

WYWÓZKI I PRZEMOC ZGŁOSZONE W PAŹDZIERNIKU 2024

	grupy	osoby indywidualne	dzieci (w tym MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
Zgłoszone wywózki	38	87	4 (2)	8 (-)
Zgłoszona przemoc PL	16	35	2 (1)	6 (-)
Zgłoszona przemoc BY	16	25	1 (1)	0 (-)

Spośród wszystkich wywiezionych osób, 18 doświadczyło pushbacku pomimo wyrażenia zamiaru ubiegania się o ochronę międzynarodową funkcjonariuszom straży granicznej. Zamiar ten został wyrażony w obecności świadków i pełnomocników²⁷, czyli podczas tak zwanej prośby o ochronę międzynarodowej w asyście²⁸.

²⁶ Osoby w drodze zwykle nie rozpoznają polskich formacji mundurowych, dlatego nie mamy pewności, jaką formację miał na myśli mężczyzna, używając określenia „wojsko”.

²⁷ Pełnomocnicy nie muszą mieć wykształcenia prawniczego. W warunkach interwencji humanitarnej pełnomocnictwa najczęściej udzielane są pracownikom organizacji humanitarnych. Dzięki nim mogą oni reprezentować i wspierać mocodawców podczas procedur administracyjnych prowadzonych przez Straż Graniczną.

²⁸ Prośba o ochronę międzynarodową w asyście (Assisted Asylum Request) to procedura operacyjna przyjęta przez organizacje pozarządowe działające przy granicy

Jedną z takich osób był dwudziestokilkuletni mężczyzna z Erytrei, który po kilku dniach od wywózki do Białorusi, której doświadczył razem z resztą sześciuosobowej grupy, z którą podróżował, zgłosić się z prośbą o wsparcie do jednej z organizacji, pisząc:

Jestem w Białorusi. Przyjechałem do Polski tydzień temu. Zadzwońtem do was, pomogliście mi z ubraniami, butami, jedzeniem. Potem przekazaliście mnie policji. Oni kazali nam podpisać złe papiery, odmówiliśmy, wtedy odesłali nas z powrotem na Białoruś.

Fragment wiadomości od mężczyzny z Erytrei

Mężczyzna wspomniał w swojej wiadomości o dokumentach, do których podpisania mieli nakłaniać go funkcjonariusze straży granicznej. Podobna sytuacja spotyka przed pushbackiem znaczną część osób, które zdecydowały się podzielić swoimi doświadczeniami z przedstawicielami organizacji humanitarnych.

[...] powiedział, że jak trafili na placówkę to przez 2 dni ich bili i chcieli zmusić do podpisania dokumentu, że nie chcą azyłu. Oni go nie podpisali, ale i tak zabrali im wszystkie rzeczy i telefony i wywalili do Białorusi. Potem jeszcze 3 razy byli pushbackowani.

Fragment z notatki zespołu terenowego.

Przytoczona relacja z rozmowy z podróżującym samotnie mężczyzną z Syrii, październik 2024 r.

---

polsko-białoruskiej. Jej celem jest zmniejszenie ryzyka pushbacku osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową. Proces ten opiera się na założeniu znanym jako „ochrona poprzez obecność”, ang. protection through presence, zgodnie z którym obecność organizacji humanitarnych może powstrzymać potencjalne ryzyko nadużyć, w tym konkretnym kontekście, odmowy dostępu do procedur azylowych. Migranci wyrażający zamiar ubiegania się o ochronę pracownikom organizacji humanitarnych mogą zdecydować się na asystowanie im podczas spotkania z funkcjonariuszami straży granicznej. Pracownicy organizacji pomocowych wspierają osoby ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy w trakcie tego procesu poprzez udzielanie informacji o konsekwencjach prawnych ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce, informowanie Straży Granicznej o zamiarze ubiegania się o ochronę międzynarodową, oczekiwanie z osobami migrującymi na przybycie funkcjonariuszy, dokumentacja wyrażenia woli złożenia wniosku, a następnie towarzyszenie im na kolejnych etapach procedury. Każda osoba chcąc ubiegać się o ochronę międzynarodową ma również możliwość wyboru pełnomocnika, który będzie ją wspierał w toku postępowania administracyjnego do czasu zażegnania ryzyka pushbacku. Dokonuje się tego udzielając pełnomocnictwa wskazanej osobie.

Przyjechali razem z Erytrei, jeden z nich był pushbackowany dwa razy, drugi cztery. Byli już w placówce wcześniej starając się o ochronę międzynarodową, jednak służby kazały im podpisać dokument, w którym zrzekają się woli ubiegania się o azyl. Nie chcieli ich podpisać, więc ich spushbackowali.

Fragment z notatki zespołu terenowego.
Przytoczona relacja z rozmowy z mężczyznami z Erytrei, październik 2024 r.

Nie jest to jednak reguła. Z relacji osób w drodze wynika, że zdarzają się wśród nich tacy, którzy mimo wielokrotnego doświadczenia wywózki do Białorusi ani razu nie trafili przed nią na placówkę polskiej straży granicznej i nigdy nie byli też nakłaniani do podpisania jakichkolwiek dokumentów. Z jednego z raportów z interwencji humanitarnej wynika, że jedną z takich osób był samotnie podróżujący mężczyzna z Etiopii, który w ciągu pięciu dni doświadczył trzech pushbacków i wszystkie one miały miejsce bezpośrednio z lasu.

Nie mamy informacji jak wiele spośród pushbackowanych w październiku osób wyraziło chęć ubiegania się o ochronę międzynarodową w chwili spotkania funkcjonariuszy straży granicznej. Niektórzy z nich podczas rozmowy z przedstawicielami organizacji humanitarnych, poinformowali, że doświadczyli wywózki mimo ustnego wyrażenia chęci ubiegania się o ochronę międzynarodową. W jednym z raportów z interwencji humanitarnych pojawił się fragment dotyczący historii podróżującej samotnie kobiety z jednego z krajów Afryki Środkowej.

Kiedy poprzednio była w Polsce, nie wiedziała, co robić, więc sama poszła do służb i poprosiła o azyl. Zabrali ją na placówkę, dali jedzenie i pozwolili się wykapać, a nawet przespać. Po godzinie ją jednak obudzili. Funkcjonariuszka zabrała ją do pokoju, gdzie kazała jej podpisać dokument po polsku. Pani się wzbraniała, ale w końcu zmusili ją do podpisania. Zaraz potem została wsadzona do samochodu i wywieziona do Białorusi. W międzyczasie straciła telefon.

Fragment z notatki zespołu terenowego

W październiku, podobnie jak w poprzednich miesiącach, osoby w drodze zgłaszające doświadczenie wywózek do Białorusi opisują również towarzyszącą im przemoc. W relacjach osób najczęściej pojawiają się przypadki użycia przez funkcjonariuszy straży granicznej gazu pieprzowego i pobić. Tylko w trakcie tego

miesiąca 35 osób zgłosiło doświadczenie przemocy, której sprawcami mieli być przedstawiciele polskich służb mundurowych. W tym samym okresie 25 osób opowiedziało o przemocy, której sprawcami miały być służby białoruskie. Pod koniec października z jedną z organizacji humanitarnych skontaktował się mężczyzna z Erytrei, który kilka dni wcześniej znajdował się na terytorium Polski. Miał zostać złapany przez polską straż graniczną i wywieziony do Białorusi. W swojej wiadomości opisuje przemoc, której miał doświadczyć podczas wywózki:

*Co jeśli potrzebuję praw człowieka, ponieważ zostałem wyrzucony przez wojsko²⁹? Wczoraj zostałem wywieziony po tym, jak wezwałem pomoc.
[...] Powiedziałem im, że mam astmę, ale oni nie zrozumieli.
[...] I zabrali mi 800 dolarów. Ten, który sprawdzał nasze rzeczy. Wszyscy byli w maskach. Celowali latarkami w nasze twarze żebyśmy nie widzieli. I mówią, żeby otworzyć oczy. Krzyczeli żebyśmy otworzyli oczy. Spryskali nas wtedy gazem. Jeśli możesz sobie wyobrazić, że przez około godzinę nie wiesz, co robisz.
[...] Białoruskie wojsko zobaczyło, że mój oddech jest tak zły. Odesłali mnie do Mińska.*

Fragment wiadomości od mężczyzny z Erytrei

Podobnej przemocy – bicia, pryskania gazem pieprzowym, zastraszania – doświadczył Abai, mężczyzna z Etiopii, który zgodził się opisać swoje doświadczenia podczas wywiadu przeprowadzonego przez przedstawicieli jednej z organizacji humanitarnych.

Abai próbował przekroczyć granicę białorusko-polską pięć razy na przestrzeni dwóch miesięcy. Jak relacjonuje, w sumie był pushbackowany czterokrotnie, z czego jedynie dwa razy miał przed wywózką zostać przewieziony na placówkę straży granicznej. Ostatnia wywózka, o której Abai opowiada miała mieć miejsce około 7 września. Mężczyzna przekroczył wtedy granicę razem z sześcioma innymi osobami z Etiopii – czterema mężczyznami i dwiema kobietami. Przeszli granicę w nocy, rozdzielili się i rozbiegli, ale po krótkim czasie wszyscy mieli zostać złapani. Abai uważa, że zostali namierzeni przy użyciu dronów, które widział latające nad sobą. Relacjonuje, że zatrzymania miało dokonać około 10 funkcjonariuszy, ale podkreśla również, że ze względu na stres nie ma co do tego pewności:

Było tam dużo policji, może około 10 osób. A jak cię złapią to nawet dwie osoby to dużo i to jest przerażające.

Fragment wywiadu z Abaiem

---

²⁹ Osoby w drodze zwykle nie rozpoznają polskich formacji mundurowych, dlatego nie mamy pewności, jaką formację miał na myśli mężczyzna, używając określenia „wojsko”.

Podczas samego zatrzymania w lesie, Abai był tylko z jednym z towarzyszy. Jak relacjonuje, pozostałą piątkę zobaczył w samochodzie, którym razem przewieziono ich na placówkę straży granicznej. Opisuje, że on i jego kolega zostali złapani jako ostatni i obaj natychmiast po zatrzymaniu mieli zostać przeszukani:

Zabrali nasze telefony natychmiast po tym, jak nas zatrzymali, przed tym jak wsiedliśmy do samochodu. [...] Telefony to wszystko, co wtedy mieliśmy, pieniądze i telefony, to wszystko.

Fragment wywiadu z Abaiem

Tuż po przeszukaniu i odebraniu telefonów, Abai miał zostać pobity oraz spryskany gazem pieprzowym. Zapytany, czy wyraził prośbę o ochronę w Polsce, odpowiada:

Po tym jak użyją gazu pieprzowego ciężko jest rozmawiać. Kiedy użyli go wobec mnie nie mogłem nawet prosto stać, to jest tak bolesne, że nie udało mi się z nimi porozmawiać. Jeśli masz gaz pieprzowy w oku nie jesteś w stanie normalnie patrzeć, nawet następnego dnia nie widzisz wyraźnie.

Fragment wywiadu z Abaiem

Następnie zgodnie z relacją cała siódemka została przewieziona na placówkę straży granicznej samochodem typu pick-up. Podróż miała trwać około 30–40 minut. Abai w swojej relacji zaznacza, że jest to szacunkowy czas jazdy. Nie mógł sprawdzić ile rzeczywiście trwała, ponieważ zgodnie z jego słowami wszystkim odebrano telefony. Na placówce cała grupa miała być przetrzymywana w jednym pomieszczeniu:

Wsadzili nas do czegoś jak magazyn, co wyglądało jak cela i następnego ranka wywieźli. [...] Nie było tam toalety ani niczego, było tak zimno.

Fragment wywiadu z Abaiem

Mężczyzna opowiada, że pomimo próśb, nie dostali na placówce ani wody ani jedzenia. Relacjonuje, że funkcjonariusze twierdzili, że nie mają tych produktów. Mieli również ignorować wyrażane przez niego i jego towarzyszy prośby o ochronę międzynarodową w Polsce. Mieli je ignorować, a także wyśmiewać.

- *A poprosiłeś też o ochronę międzynarodową?*
- *Prosiiliśmy, ale nie słuchali i nie obchodziło ich to*
- *Czyli nic nie odpowiadali? Czy coś mówili?*
- *Śmiali się z ciebie i po prostu wychodzili*

Fragment wywiadu z Abaiem

Abai nie wie dokładnie ile czasu spędził na placówce. Stwierdza, że nie mogło trwać to dłużej niż jedną noc, ponieważ pamięta, że rano wszyscy razem zostali przewiezieni pod zaporę. Tam strażnicy mieli otworzyć bramkę i nakazać grupie przejście na drugą stronę. Po przejściu Abai i jego towarzysze spotkali służby białoruskie, od których również mieli doświadczyć przemocy.

Występuje wiele rodzajów przemocy, wszystko mniej więcej wymieniłem. Pomimo, że nie doświadczyłem tego podczas ostatniego pushbacku, doświadczyłem wszystkich rodzajów przemocy, a kiedy cię biją [polscy funkcjonariusze], z mojego doświadczenia są nawet bardziej brutalni niż białoruscy żołnierze.

[...] Oni [polscy funkcjonariusze] mają te buty, które wyglądają, jakby były zrobione z metalu i kopią cię nimi w brzuch i inne wrażliwe miejsca.

[...] Przeszukują cię kiedy docierasz do placówki, wszystko co mamy możliwość mieć to pieniądze i telefony, a telefony, kiedy cię złapią, kiedy cię wywożą, to je niszczą. Nawet jeśli telefony nie są rozbite to z jakiegoś powodu nie działają.

Fragment wywiadu z Abaiem

Abai dodaje jeszcze, że podczas jednego z wcześniejszych pushbacków, na placówce straży granicznej miał dostać do podpisania dokumenty. Zgodnie z jego słowami, zostało mu udostępnione tłumaczenie w zrozumiałym dla niego języku. Po zapoznaniu się z jego treścią miał odmówić podpisania.

W tym dokumencie było dużo szczegółów, ale na końcu, na ostatniej stronie było napisane: "Nie chcę prosić o azyl w Polsce, nie chcę żyć w Polsce." Więc go nie podpisałem.

Fragment wywiadu z Abaiem

Mężczyzna zaznacza, że niezależnie od tego czy osoby podpisały dokumenty czy odmówiły, zostały wywiezione do Białorusi.

Zastraszali mnie, żebym podpisał. [...] Używają wszelkiego rodzaju gróźb i przemocy i mówią, że masz podpisać. Jeden z moich przyjaciół podpisał, a ja nie podpisałem i myśleliśmy, że będzie to miało dwa różne rezultaty, ale obydwu nas wywieźli. Podpisujesz, wywiozą cię. Nie podpisujesz, wywiozą cię.

Fragment wywiadu z Abaiem

Definicje

Zgłoszenia łącznie – łączna liczba zgłoszonych grup/osób w drodze, znajdujących się na terenie Polski, Białorusi, Litwy lub Łotwy. Nie uwzględnia osób przebywających w danym okresie raportowania na terenie innych krajów europejskich, ponieważ raport ma na celu zobrazowanie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej i na związanym z nią szlaku migracyjnym.

- **Grupy** – osoby podróżujące razem w momencie zgłoszenia i/lub interwencji humanitarnej/prawnej/medycznej. Osoby te mogą, ale nie muszą, być związane więzami rodzinnymi lub społecznymi.
- **Osoby indywidualne** – poszczególne osoby wchodzące w skład grup.

Dzieci – wszystkie osoby, których potwierdzony bądź deklarowany wiek to 0–18 lat.

MBO – małoletni bez opieki – osoby poniżej 18 roku życia podróżujące bez dorosłego opiekuna prawnego, a więc także małoletni podróżujący ze starszym rodzeństwem lub innymi krewnymi niebędącymi ich opiekunami w świetle prawa obowiązującego w Polsce.

Zapora [graniczna], również: mur, bariera, płot – umocnienie znajdujące się na terenie Polski kilka – kilkanaście metrów od granicy z Białorusią, mające formę stalowego płotu, zwieńczonego zwojem drutu ostrzowego oraz znajdujące się obok zasieki ze skłębionego drutu ostrzowego.

Concertina – drut kolczasty lub ostrzowy (żyletkowy), uformowany w duże zwoje, stanowiący dodatkową część infrastruktury na granicy.

Muharrama (arab. zabronione) – określenie używane przez arabskojęzyczne osoby w drodze do określenia pasa ziemi mieszczącego się między polską barierą graniczną a umocnieniami po stronie białoruskiej (systemą). Muharrama w języku arabskim oznacza „zabronione”. Osoby w drodze używają również dłuższego określenia المحرمة المنطقة, czyli „strefa zabroniona”.

Sistema – ogrodzenie i system elektroniczny odgradzające zmilitaryzowany pas pogranicza białoruskiego (muharramę) od reszty Białorusi.

Wsparcie udzielone – łączna liczba osób lub grup, do których udało się dotrzeć organizacjom i podmiotom działającym na Podlasiu i które zgodziły się podzielić z nimi informacjami (Grupa Granica + Ocalenie, niezrzeszeni mieszkańcy i mieszkanki Podlasia, kolektywy, jednostki, POPH).

- **Pomoc rzeczowa** – wsparcie w postaci podstawowych pakietów pomocy humanitarnej: jedzenie, ubrania, woda, informacja.
- **Pomoc prawna** – wsparcie w procedurach związanych z zapobieganiem wywózkom i umożliwieniem złożenia wniosku o ochronę międzynarodową.

- **Pomoc medyczna** – profesjonalne wsparcie udzielone przez osoby z uprawnieniami medycznymi.
- **Pierwsza pomoc przedmedyczna** – wsparcie udzielane przez osoby po podstawowym szkoleniu z ratownictwa, takie jak przemywanie ran czy opatrywanie stóp okopowych.

Pushback, również wywózka, wypchnięcie – przymusowe zawrótce do linii granicy osób migrujących nieregularnie lub zmuszenie ich do opuszczenia terytorium Polski bez należytego zbadania indywidualnych okoliczności; niezależnie od tego, czy otrzymały one postanowienia powrotowe, oraz niezależnie od tego, że wyraziły wprost chęć ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce. Jak zwracają uwagę eksperci monitorujący naruszenia praw człowieka na południowych granicach Unii Europejskiej, pushbacki stanowią formę przemocy per se, dodatkowo powszechnie towarzyszą im inne formy przemocy fizycznej i werbalnej³⁰.

Zgłoszenia wywózki – wywózki zgłoszone nam w danym okresie raportowym przez osoby, które doświadczyły ich bezpośrednio lub były ich naocznymi świadkami/świadkiniami.

Zgłoszona przemoc Polska – zgłoszone przypadki przemocy, doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych były osoby należące do polskich służb mundurowych: Straży Granicznej, Policji, Wojska Polskiego, Wojsk Obrony Terytorialnej.

Zgłoszona przemoc Białoruś – zgłoszone nam formy przemocy doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych byli ludzie należący do białoruskich służb mundurowych

Liczba interwencji – liczba interwencji humanitarnych podjętych przez zespoły terenowe w odpowiedzi na zgłoszenie potrzeby wsparcia lub przypadkowe spotkanie osób w drodze na terenie przygranicznym.

Liczba zmarłych – liczba osób w drodze zmarłych od sierpnia 2021 roku po polskiej stronie granicy polsko-białoruskiej oraz te przypadki ze strony białoruskiej, o których wiemy. Nie uwzględnia wszystkich przypadków śmierci w szpitalach czy wypadkach samochodowych, powiązanych ze szlakiem migracyjnym. Dane są weryfikowane i uzupełniane. Spodziewamy się, że za czasem mogą pojawić się dane o większej liczbie osób zmarłych, również z rozpatrywanego tu okresu.

Liczba zaginionych – osoby, których zaginięcie zostało zgłoszone przez najbliższych krewnych lub towarzyszy drogi i deklarowany brak kontaktu trwa co najmniej dwa dni.

---

³⁰ K. Augustová, J. Sapoch, Border Violence as Border Deterrence. Condensed Analysis of Violent Push-Backs from the Ground, „Journal for Critical Migration and Border Regime Studies” 2002, nr 5(1), <https://movements-journal.org/issues/O8.balkanroute/12.augustova,sapoch--border-violence-as-border-deterrence.html> [data dostępu: 8.04.2024].

Urazy w wyniku muru – urazy, które zgodnie z deklaracją osób w drodze powstały podczas przekraczania zabezpieczeń na granicy polsko-białoruskiej.

Osoby z grup wrażliwych – osoby szczególnie narażone ze względu na następujące przestanki:

Wiek	- małoletni - małoletni bez opieki - osoby powyżej 45 roku życia - seniorzy/ki powyżej 60 roku życia
Przesłanki medyczne	- ciąża - choroba przewlekła - niepełnosprawność
Przesłanki sytuacyjne*	- ofiary przemocy seksualnej lub narażone na przemoc ze względu na płeć - ofiary tortur - ofiary handlu ludźmi

* na obecnym etapie praktycznie niemożliwe do zidentyfikowania